

# Kahjude vähendamise teenusega on Tartu Raekoja apteegis tehtud edukas algus



**Kristel Kivimets**

ekspert

Tervise Arengu Instituut

Alates 2018. aasta algusest on Tervise Arengu Instituut koostöös apteekritega astunud samme, et edendada Eestis kahjude vähendamise teenuste osutamist apteekides.

**V**ajadus teenuse osutamiseks tuleneb eelkõige sellest, et narkootikumide tarvitavad inimesed elavad Eesti kõikjal, kuid igasse linna või asulasse ei ole mõttekas statsionaarset kahjude vähendamise keskust luua. Samas on pea igas suuremas linnas või linnaosas olemas apteek, kus töötavad professionaalse tervisealase nõustamise väljaõppe saanud inimesed. Nendes linnades, kus ei ole kahjude vähendamise keskust ega apteeki, on või-

malik teenust osutada mobiilselt ehk kahjude vähendamise bussi abil või kaasata teisi tervishoiuteenuseid osutavaid asutusi.

## Esmane nõu ja abi apteegist

Välisriikide kogemus on korduvalt tõestanud, et apteegid on kohad, kust inimene, sealhulgas narkootikumide tarvitav inimene sageli kõige kiiremini abi saab. Näitena võib tuua Iirimaa, kus juba 2011. aastal alustati kahjude vähendamise teenuse osutamisega apteegis. Aastate

jooksul on teenus laienenud ja täna pakub Iirimaa üle saja apteegi teenuseid narkootikumide tarvitavatele inimestele, sealhulgas puhtaid süstlaid ja nõelu, nõustamist ja vakt-sineerimist. Rõhuasetus on sellel, et aidata sõltuvusprobleemidega inimestel ennast ja enda ümber olevaid inimesi hoida.

Eestis ei ole apteegid siiani narkomaaniaprobleemi lahendamiseks aktiivselt panustanud. Apteekrid küll mainisid, et siin või seal apteegis käivad „teatud tüüpi inimesed“, kes ostavad süstlaid narkootiku-

mide süstimise eesmärgil, kuid abi- ja ravivõimalustest teati vähe ning nõustamist ei pakutud. Tervise Arengu Instituut koosöös partnerorganisatsioonidega viis 2018–2019 läbi mitmeid koolitusi apteekide töötajatele, et parendada nende teadmisi narkootikumidest, nakkushaigustest ning abi- ja ravivõimalustest Eestis. Narkootikumidega ja nende tarvitajate käitumisega on seotud palju müüte, eelarvamusi ja hirme. Selleks, et neid hirme vähendada ning eelarvamusi muuta, peavad spetsialistid saama vajalikud teadmised.

Kahjude vähendamise teenus apteegis on eelkõige mõeldud nendele narkootikumide tarvitavatele inimestele, kelle elukohas puuduvad muud kahjude vähendamise teenused, pakutavate teenuste lah-tiolekuajad ei ole sobilikud või kes ühel või teisel põhjusel ei soovi kasutada muid kahjude vähendamise teenuseid. Teenuse osutamisse kaasatakse esmajärjekorras need apteegid, kus narkootikumide tarvitamisega seotud tarvikute ostmise ja müük toimub keskmisest suuremas mahus ja/või kus pakutakse ööpäevaringset apteegiteenust. Teenused on suunatud apteegi kliendile, kelle käitumuslike tunnuste põhjal võib oletada, et ta on narkootikumide tarvitaja, kes ostab süstimistarvikuid narkootikumide tarvitamiseks või kes pöördub ise apteegitöötaja poole narkootikumide tarvitamise teemal. Samuti nendele klientidele, kes huvituvad kesknärvisüsteemi mõjutavatest käsimüügipreparaatidest (nt pseudoefedriin, kodeiin jm) või ostavad neid suures koguses ja sageli. Selliste ravimite ostmise suures koguses võib, kuid ei pruugi olla seotud nende kuritarvitamisega. Nõu küsima on oodatud

*Välisriikide kogemus on korduvalt tõestanud, et apteegid on kohad, kust inimene, sealhulgas narkootikumide tarvitav inimene sageli kõige kiiremini abi saab.*

ka narkootikumide tarvitavate inimeste lähedased.

### **Kahjude vähendamise teenuse osutamine Tartus**

Tartu on linn, kus puudub statsionaarne kahjude vähendamise keskus, kuid nii Tartu linnavalitsuse, politsei, tervishoiuasutuste kui ka apteekrite sõnul on narkootikumide tarvitamisega seotud probleemid tõsised. 2019. aasta oktoobris avati Eestis esimene kahjude vähendamise teenus Tartu Raekoja apteegis. Nüüdseks on teenus üheksa kuud töötanud ja Tartu Raekoja apteegi kollektiivile võib jagada rohkelt kiidusõnu. Mäletan meie esimesi kohtumisi, kus piskeseks murekohaks apteekrite hulgas oli hirm, kas need inimesed äkki ohtlikud ei ole? Kuid viimati kohtudes mainis üks armas apteegitöötaja järgmist: „Nüüd oleks juba rohkem teadmisi vaja ... neid peaks ju kuidagi rohkem saama aidata, kui vaid süstlaid jagada.“ Probleemi tõsidust ja teenuse vajadust Tartus ilmestavad ka viimase kaheksa kuu statistilised andmed – jagatud on ligi 10 000 süstalt ning lisaks on klientidele väljastatud kondoomide ja rasedus-

teste. Kokku on toimunud ca 450 külastust ning iga kuu lisandub paar uut klienti. Süstlavahetuse põhimõte on lihtne – korraga ühele kliendile väljastatavate süstalde arv ei ole piiratud. Isegi kui klient ei tagasta mitte ühtegi kasutatud süstalt, saab ta alati kaasa puhtad süstlad.

Teenust osutatakse ajaloolise Tartu Raekoja apteegi müügisaalis ning inimestel on võimalus kasutatud süstlad tagasi tuua ja asetada need ise kollasesse teravate torkavate esemete kanistrisse. Esialgu on tagastatud kasutatud süstalde arv tagasihoidlik, jäädes alla kahjude vähendamise keskustesse tagastatavate süstalde arvule, kuid loodame, et ajapikku kliendid harjuvad ka selle teenusega. Öö- ja öhtutundidel osutatakse süstlavahetusteenust läbi teenindusluugi.

### **Kokkuvõtteks**

Teenus on alles lapsekingades, kuid juba võib öelda, et see on vajalik ja apteegid on väga tähtsal kohal rahvatervise edendamisel, sh narkomaania ennetamisel. Tervise Arengu Instituut loodab leida uusi partnereid ka teistes linnades tee-

*Teenused on suunatud apteegi kliendile, kelle käitumuslike tunnuste põhjal võib oletada, et ta on narkootikumide tarvitaja.*

nuseid osutama ja julgustab apteekreid panustama nii tähtsasse valdkonda nagu seda on nakkushaiguste ja uimastiprobleemide ennetamine Eestis. Narkootikumide tarvitavaid inimesi saab aidata ja teenuse osutamine apteegis on igati sobilik ja vajalik osa sellest abist. 🍀